

Kā ar tēlainās izteiksmes līdzekļu (epitetu, metaforu un personifikāciju) palīdzību iztēloties daudz vairāk, nekā ikdienā redzam sev apkārt?

1. Izlasi Māra Runguļa dzejoli!

Draiskulīgs dzejolis

Vējš rausta
Mākoņu astes,
Rausta kuģus
Aiz mastiem,

Paceļ kādu
Vieglāku brīgu,
Aiznes tieši
Uz Rīgu.

Tur apsēžas pats
Uz torņa smailes
Un svilpo,
Lai nejustu bailes.

(M. Rungulis)

kuģa masts – uz kuģa vertikāli
nostiprināta koka vai metāla
konstrukcija buru piestiprināšanai
brīga – divmastu kuģis
torņa smaile – torņa gala virsotne

- Kas ir šī dzejoļa galvenais tēls?
- Ko viņš dara?
- Šajā dzejolī var saskatīt personifikāciju. Kas ir personifikācija?
- Atzīmē, tavuprāt, pareizo atbildi!

Personifikācija...

_____ ir sevišķi spilgts un svarīgs apzīmējums, kas raksturo kādu dzīvu būtni, priekšmetu vai parādību.	_____ ir vārds vai vārdu savienojums, ko lieto pārnestā nozīmē kāda cita priekšmeta vai parādības apzīmēšanai uz līdzības pamata.
_____ ir cilvēkam piemītošu īpašību piedēvēšana priekšmetiem, dzīvniekiem vai dabas parādībām.	_____ ir divu parādību saistījums uz līdzības pamata.

- Kāpēc tu tā domā? Pamato savu viedokli ar piemēriem no dzejoļa!
- Salīdzini savu atbildi ar doto definīciju!

Kas ir personifikācija?

Personifikācija ir cilvēkam piemītošu īpašību piedēvēšana priekšmetiem, dzīvniekiem vai dabas parādībām.

Piemēram: *Vakarā saule iebrida jūrā.*

Kaķis no rīta tik silti smaidīja.

Mani uzrunāja veikala skatlogā redzētā grāmata.

- Izdomā vēl 3 līdzīgus piemērus, kuros priekšmetiem, dzīvniekiem vai dabas parādībām tiek piedēvētas cilvēkiem piemītošas īpašības!
- Uzraksti tos uz nelielām lapiņām!
- Sajauciet visas lapiņas! Katrs izlozēji 2 lapiņas!
- Grupās izdomāji nelielu stāstiņu, kurā izmantoji vienu no izlozētajiem personifikācijas piemēriem!
- Izlasiet šo stāstiņu klasesbiedriem!

2. Izlasi Annas Sakses literāro pasaku “Narcise”!

Narcise

Pat dieviem ne katrreiz izdodas savus bērņus izaudzināt tādus, kā tie būtu vēlējušies.

Kad upes dievam Kēfīsam un nimfai Leiriopei piedzima dēls Narciss, viņi nevarēja vien nopriecāties par skaisto, veselīgo bērņu.

– Manu baltvaidsīt, manu spulgacīt, manu sproggalvīt, – tā Leiriope mīlinādamās sauca savu zēnu.

Bet, tāpat kā cilvēkiem, arī dieviem ir savi nelabvēļi un skauģi, kas nevar ciest, ka otram drīkst būt kaut kas labāks. Zivis, peldēdamas no austrumiem uz rietumiem, aiznesa turp ziņu par Kēfīsa un Leiriopes dēla skaistumu un gudrību, līdz par to kļuva zināms gorgonai Medūzai. Un, tā kā viņas pašas dēls bija neglīts, jauns un muļķis, tad, izdzirdot Narcisa labo slavu, Medūzu pārņēma tāds niknums, ka čūskas, kas matu vietā auga uz viņas galvas, sacēlās stāvus un sāka šņākt. Viņas mute sašķobījās kā veca sandale un gārgdama izdvesa lāstu:

– Lai tavs skaistums, tavs labums un tavs gudrums tevi pazudina! Lai tu iemīlies pats savā skaistumā, lai tu dari labu tikai slavas dēļ, lai tu tiecies pēc gudrības, gribēdams būt pārāks par citiem! Ar to brīdi, kad tu ieraudzīsi sevi spogulī, sāksies tava bojā eja.

Zivis, kas peldēja no rietumiem uz austrumiem, izplatīja vēsti par Medūzas lāstiem arī upē, kur valdīja Kēfīss. Viņš lika savā pilī sadauzīt visus spoguļus un to lauskas izmest krastā.

Ātri skrien gadi pat dievu dēliem. Cik ilgi, kad Narciss spēlējās ar zivtiņām, uzlasīja glie-mežvākus, izrotājās ar ūdenszālēm, bet te, rau, drīz vien izaudzis par staltu jaunekli.

– Cik gudrs un vispusīgs jauneklis! Laimīga tā nimfa, ko Narciss ņems par sievu! – tā skandināja vecās nimfas, jau priekšlaicīgi apskauzdamas Narcisa nākamo.

Narciss ilgi vēroja un pētīja, kura no daiļavām būtu viņam vispiemērotākā, līdz izlēma, ka no visām skaistākā ir Eho, un saderinājās ar to.

Kāzu priekšvakarā Eho lūdza Narcisu, lai tas izkāpj krastā un saplūc viņai ievu ziedus, ko ievīt zaļajos matos. Narciss sadabūja tos veselu klēpi un jau pārlicās pār krastu, lai ienirtu upē, kad nejauši mierīgajā ūdenī ieraudzīja savu attēlu.

– Kāds skaistums! Kāds nebijis daiļums kopš pasaules radīšanas! – viņš iesaucās un kā apburts sastinga un raudzījās savā attēlā, aizmirdams, ka viņu gaida līgava.

Kad Eho, nevarēdama sagaidīt sava mīļotā atgriešanos, izbāza galvu virs ūdens, Narciss viņu rupji nolamāja par to, ka tā sakustinājusi ūdens spoguļi.

– Es redzu, tev skauž mans skaistums, ja tu uzdrīksties mani traucēt. Peldi projām, – Narciss pavēlēja.

– Bet, mīļais, kāpēc lai man skaustu tavs skaistums, ja es pati esmu skaistākā starp nimfām, – teica Eho.

– Es tevi uzskatīju par skaistu, kamēr nebiju ieraudzījis sevi, – Narciss atbildēja un ieņēma sevī aplūkošanā.

Nimfa aizsteidzās pastāstīt Kēfīsam, ka viņa dēls sajucis prātā.

Veltīgi bija tēva mēģinājumi pierunāt dēlu atgriezties ūdens pilī, veltīgi bija mātes lūgumi un asaras. Narciss palika krastā, spoguļojās un runāja tikai par savu skaistumu, kamēr izdila, sažuva un saplūda ar zemi.

Kad Narcisa vairs nebija, Eho bieži aizpeldēja līdz atvaram, kurā viņš kādreiz spoguļojās, un, lai nekad nezustu Narcisa piemiņa, iestādīja viņa bojā ejas vietā puķi, kas uzziedēja balta kā Narcisa vaigs.

(Pēc A. Sakses pasakas "Narcise")

- **Kādas atziņas tiek paustas šajā pasakā?**
- **Izraksti no teksta personifikācijas!**
- **Salīdzini savu darbu ar klasesbiedra/klasesbiedrenes veikumu!**

3. Izlasi tabulā piedāvātos tekstu fragmentus! Izsecini, kurā tekstā tiek lietoti tēlainās izteiksmes līdzekļi!

• **Kopā ar klasesbiedru/ klasesbiedreni pārrunājiet:**

- 1) kas ir tēlainās izteiksmes līdzekļi;
- 2) ar kādu nolūku un kādos tekstos tos lieto!

• **Uzrakstiet definīciju, kas ir tēlainās izteiksmes līdzekļi!**

Daudzās tālās zemēs vietējā kulinārijā jūtama arī ietekme no Eiropas valstīm, kuru pārstāvji, apmetoties tur uz dzīvi, atveduši līdzīgas savas garšvielas, receptes. Eksotiskajās zemēs atšķirīgs ir ne tikai ēdiens, bet arī tā pasniegšanas veids un ēšanas kultūra.

Piemēram, Āzijas valstīs mūsu ceļotājiem bieži vien mulsumu rada tas, ka jāēd ar irbulīšiem un nav pieejamas dakšiņas.

Lielākoties eksotiskajās valstīs visu gadu var baudīt dažādus vietējos augļus. Tie ir turpat nogatavojušies, tikko vākti, līdz ar to garšo pavisam citādi.

(Raksta fragments no nra.lv)

Ceļš man allaž ir atgādinājis sveicienam pastieptu roku. Raupju un siltu kā podnieka delna, bērnišķīgi neveiklu un kautrīgu vai taisnu un garlaicīgu kā oficiāls rokaspiediens. Dodoties ceļā, mēs speram soli uz šīs plauksta. Parasti gribas ticēt, ka tā ir Dieva plauksta, kas sargā ceļinieku no likstām un paklupšanas. Laikam tāpēc man tik ļoti patīk ceļot. Domas par to, ka rītdien jādodas ceļā, rada patīkamu satraukumu un sirdstrīsas. Uz laiku jāpamet viss, kas ierasts, ērts, komfortabls, nedaudz apnicīgs kā vecas mājas čības. No rīta jāceļas jau pirms gaismas, jāuzvelk ērtāki apavi, jāpaņem līdzīgs pats nepieciešamākais vēdera un gara tiesai, jāpiesēž uz brīdi, jāpārmet krusts, sperot soli pāri sliekšnim, un rūpīgi jāaizslēdz aiz sevis mājas durvis.

(Anna Rancāne)

4. Izlasi tēlainās izteiksmes līdzekļu raksturojumu un piemērus!

- Katras kolonnas beigās ieraksti 5 vārdu savienojumus no iepriekšējo uzdevumu tekstiem! Vari izmantot patstāvīgi sameklētus tekstus.

<p>Personifikācija ir cilvēkam piemītošu īpašību piedēvēšana priekšmetiem, dzīvniekiem vai dabas parādībām.</p>	<p>Metafora ir vārds vai vārdu savienojums, ko lieto pārnestā nozīmē kāda cita priekšmeta vai parādības apzīmēšanai uz līdzības pamata. Metaforas pamatā ir salīdzinājums. Metaforā, atšķirībā no salīdzinājuma, nelieto <i>kā, it kā, tāpat kā</i> u. c., abas salīdzinājuma daļas it kā saplūst vienā.</p>	<p>Epitets ir sevišķi spilgts un svarīgs apzīmējums, kas raksturo kādu dzīvu būtni, priekšmetu vai parādību.</p>
<p>Piemēri: <i>Vakarā saule iebrida jūrā.</i> <i>Kaķis no rīta tik silti smaidīja.</i> <i>Mani uzrunāja veikala skatlogā redzētā grāmata.</i></p>	<p>Piemēri: <i>Zelta rokas</i> – viss, ko dara tādas rokas, izdodas labi, tātad ir vērtīgas. <i>Ugunīga sirds</i> – tāda sirds, kas spēj mīlēt, izjust spēcīgas emocijas. <i>Dzelzs nervi</i> – piemīt cilvēkam, kurš ir mierīgs un saprātīgs pat ekstremālos apstākļos. <i>Dzīve nav rožu lauks</i> – dzīve, kura nav viegla, tajā ir daudz grūtību, jo rožu lauks asociējas ar kaut ko skaistu. <i>Katram mākonim ir zelta maliņa</i> – cilvēks, kurš tā uzskata, sastopoties ar grūtībām, cenšas saskatīt tajās kaut ko labu. <i>Saule lec.</i> <i>Laiks skrien.</i> <i>Domas lido.</i></p>	<p>Piemēri: <i>Stindzinošs sals.</i> <i>Rūgtas asaras.</i> <i>Sniegbalts kaķis.</i> <i>Karsti strīdi.</i> <i>Kapa klusums.</i> <i>Maiga balss.</i> <i>Zelta rudens.</i></p>

Kas ir tēlainās izteiksmes līdzekļi?

Literāros darbos un folklorā valodas izteiksmīgumu un tēlainību rada īpaši izvēlēti vārdi, kurus sauc par tēlainās izteiksmes līdzekļiem.

Tēls, tēlainība ir priekšstats, kas rodas lasītāja uztverē, lasot literāru darbu.

5. Izmantojot metaforu, izdomā sava mīļākā pārtikas produkta reklāmas saukli, lai to īpaši izceltu, padarītu neaizmirstamu!

- **Kā ar šīs reklāmas palīdzību tu vari iztēloties daudz vairāk, nekā ikdienā redzi sev apkārt?**

Piemēram, es reklamēju ābolu. Ābols ir veselīgs. Ja ēdīšu ābolus, es neslimošu, tāpēc varu teikt – es iekodīšos veselībā!

**IEKODĪES
VESELĪBĀ!**